Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Αθανασίου Ε. Καραθανάση, Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας

Αθ. Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.619](https://doi.org/10.12681/makedonika.619)

Copyright © 2014, Αθ. Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1975). Αθανασίου Ε. Καραθανάση, Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας. *Μακεδονικά*, 15(1), 399–401. <https://doi.org/10.12681/makedonika.619>

περί προαγωγῆς αὐτοῦ εἰς καζάν, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ περιλαμβάνετο καὶ τμήμα τοῦ ὁμόρου καίμακαμλίου Κιλκίς· εἰς τὴν ἰδίαν πρότασιν ἐγίνετο λόγος καὶ περί συστάσεως τοῦ καζὰ Κατερίνης¹. Δηλαδὴ μετὰ τὸ 1882 καὶ οὐχὶ μετὰ τὸ 1892 προήχθησαν εἰς ἔδρας καζὰ ἡ Γευγελή καὶ ἡ Κατερίνη.

Ἄρκετὰ τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα δὲν ἀποδίδονται ὀρθῶς. Οὕτω, π.χ. ἡ Γκουμέντσα (σελ. 10, 57) εἶναι ἡ σημερινὴ Γουμένισσα, ἡ Δρυάνιστα (σελ. 13) εἶναι ὁ σημερινὸς Μοσχοπόταμος εἰς τὸν νομὸν Πιερίας, ὁ Δημήτριος Μακεντόνσκυ (σελ. 55, σημ. 1) εἶναι ὁ Δημήτριος Μακεδὼν καὶ ὁ Γαβριήλ Λεσνόβσκυ εἶναι ὁ Γαβριήλ Λεσνόβου (σελ. 34, σημ. 1).

Ὡσαύτως, γίνεται χρῆσις ἀνακριβῶν ὄρων ἱστορικῶς, γλωσσικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Οὕτω, π.χ. ἀναφέρονται οἱ ὅροι «σλαβομακεδονική», «σλαβομακεδόνες» (σελ. 34). Πρόκειται περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἰδιώματος ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ ἀναφερόμενοι ἀνωτέρω ὅροι χρησιμοποιοῦνται ἐσφαλμένως παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γλωσσικῆς προπαγάνδας τῶν Σκοπίων, ἡ ὁποία πλαστογραφεῖ ἀπὸ τοῦ 1945 κ.έ. τὸ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικό ἰδιώμα ὡς δῆθεν «μακεδονικὴν» ἢ «σλαβομακεδονικὴν» γλῶσσον, ἡ ὁποία ὁμως κατὰ τὴν ὑπ' ὧν περὶ ὁδὸν (μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος) ἦτο ἄγνωστος, ὅπως χαλκεύεται σήμερον εἰς τὴν νότιον Γιουγκοσλαβίαν.

Οἱ ὅροι «ἐκβουλγάρισις» (σελ. 37, σημ. 1), ἀλληλοδιδάκτης (σελ. 38), «βουλγαροποίησης» (σελ. 44, σημ. 3) δὲν εἶναι ἀκριβεῖς, διότι ὁμιλοῦμεν πάντοτε περὶ ἐκβουλγαρισμοῦ, ἐξελληνισμοῦ κ.ο.κ., ὡς ἐπίσης καὶ περὶ ἀλληλοδιδασκαλείων καὶ ἀλληλοδιδασκάλων.

Τέλος, δὲν εὐσταθοῦν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὅροι «ὁ Ἀγαθάγγελος Βοδενῶν» (σελ. 10) καὶ «τιτουλάρης ἐπισκοπὸς Καμπανίας» (σελ. 128, σημ. 1). Κάνομεν πάντοτε χρῆσιν τοῦ ὄρου «ὁ Βοδενῶν Ἀγαθάγγελος», «ὁ Θεσσαλονίκης Παντελεήμων», «ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος» κ.ο.κ., προηγεῖται δηλαδὴ ὁ θρόνος καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκάστοτε ἐπισκόπου. Ὁ ἐπίσκοπος Καμπανίας δὲν ἦτο «τιτουλάρης» ἐπίσκοπος «πάλαι ποτὲ διαλαμψάσων», ἀλλὰ συγκεκριμένης ἐπαρχίας κατὰ τὴν ὑπ' ὧν περὶ ὁδὸν με ποιμνιον ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης συγκροτοῦτο τὸ 1931, ὁπότε κατηργήθη, τμήματος αὐτῆς ἐντεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Λουδίου ὑπαχθέντος εἰς τὴν μητρόπολιν Βεροίας, τοῦ δὲ ἐτέρου πέραν τοῦ Λουδίου εἰς τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης².

Αἱ ἀνωτέρω γενικαὶ καὶ εἰδικαὶ παρατηρήσεις, χωρὶς νὰ μειώνουν τὴν σημασίαν καὶ τὴν συμβολὴν τῆς ἐργασίας ταύτης, ἡ ὁποία γενικῶς εἶναι ἀξιόπαινος καὶ συντελεστικὴ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ σπουδαίου κεφαλαίου τῶν ἑξένων προπαγανδῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἐγένοντο ἀπὸ ἀγαθὴν πρόθεσιν ἐξυπηρετήσεως τῆς ἀληθείας καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐξυπηρετοῦν καὶ συμπληρώνουν τὴν ὑπὸ κρίσιν ἐργασίαν.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ἰ. Α. θ. α. ν. α. σ. ἰ. ο. Ε. Κ. α. ρ. α. ν. ἰ. ἰ. η. Ἡ Φλαγγίνειος Σχολὴ τῆς Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 386.

² Ἡ ἱδρυσις, ὀργάνωσις, λειτουργία, ἐξέλιξις καὶ σημασία τῆς Φλαγγίνειος Σχολῆς ὡς καὶ οἱ σημαντικώτεροι ἀπόφοιτοι αὐτῆς συνθέτουν τὴν διατριβὴν τοῦ κ. Ἰ. Α. θ. Καραθινάση. Ὁ Κερκυραῖος Θωμᾶς Φλαγγίνης (1579-1648) ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος Ἕλλην κεφα-

1. Ἰ. Α. θ. Ἀγγελοπούλου, Αἱ ἑξέναι προπαγάνδαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυνῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 103, ὑποσ. 1.

2. Αὐτόθι, σ. 14, ὑποσ. 1.

λαιοῦχος κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα» τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διέθετε τὴν μεγαλύτεραν περιουσίαν μεταξὺ τῶν ‘Ελλήνων τῆς Διασπορᾶς (σ. 35 καὶ 42). Εἰς τὸ μεσουράνημα ἀκριβῶς τοῦ Φλαγγίνη (ἀρχὲς καὶ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος) ἡ ἐπιρροή τῆς παπικῆς ‘Εκκλησίας εἰς τὴν ‘Ελληνικὴν ‘Ανατολὴν μὲ τὴν δρᾶσιν τῶν ‘Ιησοῦιτῶν εἶχε λάβει ἐπικίνδυνον τροπὴν (σ. 44-51). Αἱ ἀνησυχίαι τοῦ Θωμᾶ Φλαγγίνη ἐξεδηλώθησαν συγκεκριμένως δι’ ὑπομνήματος πρὸς τὰς Βενετικὰς ἀρχὰς καὶ τελικῶς διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ (σ. 51-57).

‘Εν συνεχείᾳ, ὁ συγγραφεὺς, ἀφοῦ δίδει σαφὴ εἰκόνα περὶ τῆς πρώτης ὁργανώσεως τοῦ Φλαγγινιανοῦ καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὴν προβλημάτων (σ. 65-89), κάμνει ἰδιαίτερον λόγον διὰ τοὺς διδασκάλους (σ. 90-137), τοὺς ἐπόπτας (σ. 137-153), τοὺς οἰκονόμους (σ. 153-154), τοὺς μαθητὰς (σ. 154-183), τὰ μαθήματα καὶ τὴν παιδαγωγικὴν μέθοδον (σ. 184-216) καὶ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν εἰς τὸ Φλαγγινιανὸν (σ. 216-220).

Τὸ μέρος Β’ ἀναφέρεται ἐιδικότερον εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ παρακμὴν (σ. 225-228), τὴν ἀκτινοβολίαν (σ. 228-240) καὶ τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα τῶν σχολείων διὰ νὰ χωρήσῃ τελικῶς ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ μέρος Γ’ εἰς τὸ λῖαν ἐπιτόμον καὶ λεπτομερικῶν κεφάλαιον τῶν ἀποφοιτῶν αὐτῆς (σ. 240-307). ‘Ανακεφαλαιῶνεν ὁ συγγραφεὺς τὰς παρατηρήσεις του ὡς πρὸς τὴν ἀκτινοβολίαν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ σχολείου αὐτοῦ λέγει ἐπὶ λέξει: «στὸ Φλαγγινιανὸν σπούδασαν νέοι σχεδὸν ἀπὸ ὅλη τὴν ‘Ελλάδα: ἀπὸ τὴν Κύπρο, τὰ ‘Εφτάνησα, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴ Μικρασίαν, τὴν ‘Ηπειρο, τὴν Δαλματίαν. ‘Η ἀκτινοβολία καὶ ἡ φήμη λοιπὸν τοῦ σχολείου ἦταν σχεδὸν πανελληνία» (σ. 234) καὶ «ἐκεῖνο πού ἔχει βασικὴ σημασία γιὰ τὸ νέο ‘Ελληνισμὸ εἶναι ἡ ἱδρυσὶς σχολείων στὸν ἐλληνικὸ ὥρῳ, τὸν τουρκοκρατούμενον μάλιστα, ἀπὸ ‘Ελληνες τοῦ κύκλου τῆς Βενετίας, πρὸς μισοῦμενον τὸ παράδειγμα τῶν Φλαγγίνη διέθεσαν περὶ ἅλα ποσὰ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ» (σ. 238). Συνοψίζων τὰς περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης κρίσεις, ἀξίζει ἀκόμη μιὰ φορὰ νὰ ἐπισημανθῇ ἐδῶ ὅτι, στηριγμένος ὁ συγγραφεὺς εἰς ἄγνωστον καὶ ἀνέκδοτον ἀρχεαῖον ὕλικόν, προσφέρει μίαν πολὺ καλὴν εἰκόνα τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ σχολείου τοῦ ἀποδίδου ‘Ελληνισμὸν καὶ συμβάλλει θετικῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς παιδείας ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τῆς ἐλληνικῆς διασπορᾶς (βλ. λεπτομερέστερον, Κ. Θ. Δημαρᾶ, «Τὸ Βῆμα» 7-5-76).

Θὰ ἐπιμείνῃ κυρίως εἰς ἓνα ἄλλο σοβαρὸν κεφάλαιον τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς, τὴν συμβολὴν τῆς εἰς τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῆς θελήσεως τοῦ διαθέτου. ‘Η θέλησις τοῦ Φλαγγίνη, ὅπως φαίνεται εἰς τὸ σχετικὸν ‘Υπόμνημα καὶ τὴν Διαθήκην του, ἦτο ἡ σοβαρὰ λήψιν μακροπροθέσμων μέτρων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς παπικῆς προπαγάνδας, ὅπως αὕτη ἐξεδηλώθη μὲ τὴν καταλυτικὴν διείσδυσιν τῶν ‘Ιησοῦιτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ‘Ελληνικῆς ‘Ορθοδοξίας, τῆς διασπορᾶς καὶ τῆς ὑποδοῦλου. Δηλαδή ὁ Φλαγγίνης, μεταξὺ ἄλλων, ἐπεθύμει τὴν ἱδρυσιν ‘Εκκλησιαστικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐγαλοῦχε καὶ θὰ προστόμιζεν ἱκανοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς ‘Ορθοδοξίας καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου καὶ λαμπροὺς ὑποστηρικτὰς τοῦ ὑπὸ διὰβροσιν ‘Ελληνικοῦ Γένους ἀπὸ μέρους τῶν ἐπικινδύνων ‘Ιησοῦιτῶν.

‘Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ὑπὸ τῆς παρουσίας διατριβῆς λεπτομερὲς παρουσιάσεις τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ φιλολογικῆς δραστηριότητος τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς λαμβάνει ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω πλαισίων τὴν πραγματικὴν τῆς διάστασιν· ἡ φιλογολικὴ παιδεία τῆς Φλαγγινείου ἔχει τὴν θέσιν μέσου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τῆς σχολῆς αὐτῆς. Εἰς τὰ ἀνωτέρω πλαίσια ἐκινήθη ὅλος ὁ βίος τῆς σχολῆς αὐτῆς, διότι ἡ ὁργανώσις τῆς, ὁ ἐσωτερικὸς κανονισμὸς μαθητῶν καὶ καθηγητῶν, ἡ ἀυστηρὰ θρησκευτικὴ ζωὴ ὅλου τοῦ προσωπικοῦ τῆς σχολῆς, ἡ ἐπιστράτευσις καὶ σχολαστικὴ ἐκλογὴ ἐιδικῶν στελεχῶν, δυναμένων νὰ γνωρίζουν τὰς μεθόδους καὶ ἐνεργείας τῶν ὑπούλων καὶ λῖαν εὐπαιδευτῶν ‘Ιησοῦιτῶν εἰς τὴν Βενετίαν, τὴν Δαλματίαν, τὰ ‘Επτάνησα, τὰς νήσους τοῦ ‘Αρχιπελάγους καὶ τὸν λοιπὸν ὑπόδουλον ‘Ελληνισμὸν, ὅλα αὐτὰ δεικνύον τὸν χαρακτῆρα, τὴν ἀποστολὴν καὶ ἀπωτέραν σημασίαν τῆς Σχολῆς, συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν βούλησιν τοῦ διαθέτου.

‘Εδῶ ἀκριβῶς διαπιστώνω τὸ κενὸν τῆς διατριβῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία πρέπει νὰ συμπλη-

ρωθή εις τὸ κεφάλαιον τῆς οὐσιαστικῆς συμβολῆς τῆς εις τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς παπικῆς προπαγάνδας. Ἀσφαλῶς, σχετικὸν ὕλικόν θά ὑπάρχῃ εις τὰ ἄρχεα τῆς Congregationis de Propaganda Fidei τοῦ Βατικανοῦ. Ὅπωςδὴποτε, εἰς τὸ περιθώριον τῆς ὅλης φιλολογικῆς αὐτῆς ἐργασίας γίνονται γενικότεραι νύξεις περὶ τῆς προσφορᾶς τῆς Σχολῆς εἰς τὴν σελίδα αὐτὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς διασπορᾶς, ὅπως ἀντιθέτως καὶ περὶ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν ὑπάρξεώς της (βλ. σχετικῶς εἰς σ. 66-67, 90-91, 136, 196-200, 216-220, 240-246, 249, 317).

Βεβαίως, τοῦτο τὸ κενὸν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον μειώνει τὴν ἕξιαν τοῦ βιβλίου, ἀπλῶς ἀποκαλύπτει τὴν μονόπλευρον, τὴν αὐστηρῶς φιλολογικὴν, θεώρησιν τῆς Φλαγγινείου καὶ δίδει τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἴδιον τὸν συγγραφεὴ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ καὶ τὴν ἄλλην ὄψιν τῆς Φλαγγινείου, αὐτὴν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φλαγγίνης διέθεσε τὴν τεραστίαν περιουσίαν του, ὥστε ἡ σχολὴ τῶν ὀνείρων του νὰ καταστῇ προπύργιον καὶ πνευματικὸς φάρος τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδοξίας τῆς Διασπορᾶς, ὅπως καὶ πράγματι ὑπῆρξεν ἡ Φλαγγίνιος. Πάντως, ἡ φιλολογικὴ καὶ ἡ ἐν γένει προσφορὰ τῆς Φλαγγινείου εἰς τὴν νεοελληνικὴν ἐκπαίδευσιν, ὅπως τὸσον ὥραϊα ἀναπτύσσεται εἰς τὴν διατριβὴν, ἀποτελεῖ ἀντιπροσωπευτικὴν ἐκφρασίν τῆς συμβολῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ νεωτέρου ἐλληνισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας τὸσον μεταξύ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ὅσον καὶ μεταξύ τῶν Ἑλλήνων τῆς Διασπορᾶς.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ε. Γ κ ο ὕ μ α, Λιβάδι, Γεωγραφία Ἱστορικὴ Λαογραφικὴ Ἐπισκόπησις, Λιβάδι 1973, σελ. 220 καὶ Ἰ ω. Σ υ ν ε φ ᾶ κ η, Λιβάδι, ἡ πατρίδα τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου, Κατερίνη 1973, σελ. 136.

Ὁ Κολινδρός, τὸ Λιτόχωρο, τὸ Λιβάδι καὶ ὁ Κοκκινόπλός συνιστοῦν ἐπὶ αἰῶνας τὰ βασικὰ κέντρα τῆς ἐλληνοφάνου καὶ βλαχοφάνου ρωμηοσύνης εἰς τὰς ὀρσειεῖρας Ὀλύμπου-Πιερίων. Ἡ ἐθνικὴ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ἡ ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικοοικονομικὴ δραστηριότης τῶν κέντρων τούτων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ὁθωμανικοῦ ζυγοῦ, ἀποτελοῦν εἰσέτι παρθένον γενικὸς ἔδαφος διὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν.

Ἡ διαπίστωσις αὕτη προκαλεῖ δικαιολογημένην συγκίνησιν, κάθε φορὰ ποῦ βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μελέται καὶ ἄρθρα, τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐρχονται νὰ διαφωτίσουν πυγχὰς τοῦ παρελθόντος τῆς καρδίας αὐτῆς τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Αἱ ὑπὸ παρουσίᾳσιν μελέται ἀναμφιβόλως ἐκφράζουν θετικὴν συμβολὴν εἰς τὴν περαιτέρω ἐνθάρρυνσιν δι' οὐσιαστικὰς ἐρεῖνας περὶ τοῦ παρελθόντος τῆς κοιτίδος αὐτῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ὀλύμπου-Πιερίων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ προσφάτου παρελθόντος.

Τὰ ἔργα τῶν κ.κ. Γκούμα-Συνεφάκη δὲν ἐπιδιώκουν εἰδικούς ἐπιστημονικοὺς στόχους, ἀποβλέπουν κυρίως, ὅπως γράφει ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν, «στὴν συγκέντρωσιν καὶ τὴν καταγραφή τῶν ἱστορικῶν στοιχείων, ποῦ ἦταν διάσπαρτα σὲ διάφορα βιβλία, περιοδικὰ, τίς ἐνθυμίσεις καὶ παραδόσεις, κάθε εὑρημα, τὸ ὁποῖο θά φώτιζε τὴν ἱστορίαν τοῦ Λιβადίου, τὴν πνευματικὴν καὶ θρησκευτικὴν ζωὴν του, κάθε τι, ποῦ συνδέεται μὲ τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸν του νὰ βρεθῇ συγκεντρωμένον καὶ διασωθῇ μὲ τὴν εὐχὴ σύντομα νὰ συμπληρωθῇ ἀπὸ ἄλλο ἐρευρητὴ» (σ. 5, τοῦ κ. Γκούμα). Οὕτω, ἄγνωστον μέχρι πρό τινας ὕλικόν, ἐγκατεστημένον εἰς τὸ Λιβάδι καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ, εὐρίσκεται πλέον ἀποτεθησαυρισμένον εἰς τὰ οὐο ἀλληλοσυμπληρούμενα αὐτὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ ἐξῆς θά ἐπέχουν θέσιν ἐμμέσων πηγῶν διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ παρελθόντος τοῦ Λιβადίου καὶ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου.

Οἱ ἐν λόγῳ συγγραφεῖς ἀναφέρονται κατὰ σειρὰν εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, τὴν οἰ-